

OLEG SUŠA, MAREK HRUBEC A KOL.:**Riziková spoločnosť a globálny ohroženie****Ke kritické teorii Ulricha Becka**

Praha: SLON 2017, 370 s.

Súčasná civilizácia dospela ku komplexnému zlomu. Hľadáme jeho opis. Najlepšie ho vystihuje teória „reflexívnej modernity“ Ulricha Becka. Podľa nej popriemyslová civilizácia produkuje riziká, ktoré sú starými prostriedkami európskej modernity nezvládnuteľné. Ako reakcia sa objavuje nezamýšľaný a nepredvídaný komplex novej modernity. Kľúčový je postreh, že nejde o nový stupeň „starej moderny“, ale že revolúcia vedľajších dôsledkov modernity sa objavuje ako „metazmena“, ktorá už nevidí východiská v istotách prvej priemyslovej moderny. Namiesto univerzálnych riešení nastupuje obdobie neistôt a o svoje miesto sa hlásia nové operačné pojmy. Reflexívna modernizácia predstavuje, ak chceme pochopiť súčasný nerovnovážny svet, mimoriadny intelektuálny výkon. Pripomína pokusy pochopiť prvú modernu, ktorá sa opierala o optimizmus ideí pokroku. Dôvera v tieto sily sa však v dôsledku globalizácie vyčerpala. Platí to aj o kategóriách prvej moderny, na ktoré stačilo newtonovské univerzum (disciplína, národný štát a pod.). Vojenská, kultúrna a hospodárska suverenita, na ktorej prvá moderna postavila svoju súdržnosť, sa rozpadla. Podľa Ulricha Becka sme vstúpili do sveta rizík, ktoré sú väčšie ako naša schopnosť poistiť sa proti nim.

Ulrich Beck rozvíjal teóriu druhej moderny. V rozhovore s Břetislavom Horynom ktorý je epilógom knihy, vysvetlil východisko úvah o druhej moderne. Základom jeho úvah sa stala skúsenosť rapidnej zmeny spoločenských základov. Sociológia, ktorá hlásala zmenu, sama vychádzala z princípov konštantného vzťahového rámca zmeny. Preto postavil sociológiu proti sociológii. Weberovo odkúzenie sa vzťahovalo na základy moderny založenej na industrializme a národnom štáte a pýtalo sa, či je to prirodzené. Paralelne s tým sa začalo odkúzľovanie sociológie. Prečo by sa mali považovať spoločenské štruktúry prosperujúceho povojnového usporiadania v západnej Európe za posvätné a absolutizovať ich ako konečný stav spoločenských dejín? Prvú modernu chápal ako stotožnenie spoločnosti s národným štátom, kontajnerový model národne organizovanej spoločnosti. Ideálom bola plná zamestnanosť, masové strany, ktoré korenili v triednych kultúrach, malé rodiny s obyčajovou deľbou práce medzi mužmi a ženami, protiklad medzi My a Oni, životom a smrťou, vedením a nevedením, prírodou a spoločnosťou. Tieto predpoklady strácajú stabilitu. Výskumnému centru, ktoré Ulrich Beck viedol, sa podarilo rozpracovať pojem „metazmeny“, zmeny vzťahového systému. Výskumy centra dokazujú, že dochádza k novým formám a rôznosti akceptovanej plurality a ambivalencie, takže sa stierajú hranice a sponybnujú inštitúcie prvej moderny. To znamená, že existujú rôzne moderny, napríklad národný štát v prvej moderne a transnacionálny, alebo kozmopolitný v druhej moderne. Dôsledky sa začínajú prejavovať v medzinárodných vzťahoch. Principiálna homogenita „národného štátu“ získava v druhej moderne rôzne podoby a predstavy o hraniciach suverenity, ľudských práv a ich noriem. Dnes sa to ukazuje na vzťahu Európy a USA vo vzťahu k ochrane životného prostredia, ale aj pri zriaďovaní svetového súdu. Európa obhajuje skôr kozmopolitné stanovisko, zatiaľ čo USA

trvajú na hegemonii národného štátu. Beck poznamenáva, že kým v prvej moderne nestabilita medzinárodného systému vychádzala z anarchie národných štátov, ktorých vzťahy sa dali upravovať prostredníctvom homogénneho poňatia štátnosti, dnes namiesto „anarchie rovnakých“ nastupuje „anarchia nerovnakých poňatí štátu“. Takúto zmenu však spoločenské vedy zaznamenali aj v ďalších oblastiach. Týka sa to zmien v rodine, v oblasti práce. Otvorenou ostáva otázka, či je možné vo svete pluralitnej štátnosti zabezpečiť stabilitu a bezpečnosť.

Editori Oleg Suša a Marek Hrubec komentáre ku konceptu rizikovej spoločnosti Ulricha Becka rozdelili do troch blokov. Prvý tvoria dilemy rizikovej spoločnosti. Autorom Jánovi Kellerovi, Martinovi Kopeckému, Jiřímu Šubrtovi a Jiřímu Loudinovi sa podarilo poukázať na nesplnené sľuby prvej moderny. Realita, v ktorej žijeme, je všetkým, len nie synonymom účinnosti, rozumnosti a prehľadnosti.

V druhom tematickom bloku sa Oleg Suša, Marek Hrubec, František Škvrnda, Břetislav Horyna, Richard Sťahel a Elisabeth Beck-Gernsheim venujú globálnym konfliktom. Suša sa venuje komunikácii globálnych dôsledkov sociálneho konania. Hrubec analyzuje tri globálne riziká v podobe hegemonizácie, autoritárstva a vojny. Škvrnda sa zameria na súčasné bezpečnostné hrozby a Horyna v pozoruhodnej štúdií zdôrazňuje nezameniteľné právo každej kultúry na sledovanie vlastných kultúrnych, náboženských, politických a sociálnych predstáv. Sťahel sa venuje environmentálnym hrozbám. Všeobecne sa ukazuje, že moderné organizačné formy nie sú zďaleka také rozumné a účinné, ako sa predpokladalo. Manželka Ulricha Becka, Elisabeth Beck-Gernsheim prispela do bloku štúdiu o postavení tureckých žien v Nemecku z hľadiska spoločenských stereotypov.

V poslednom tematickom bloku Zuzana Uhde, Marek Skovajsa, Petra Guasti, Lucie Cviklová a Ladislav Hohoš reagujú na kozmopolitné a európske výzvy. Podľa Ulricha Becka je naliehavou potrebou premyslieť alternatívne spôsoby realizácie demokratickej politiky. Politické strany vôbec ešte nezaregistrovali, ako prevratne sa naša doba mení. Predstava, že je možné zladit' práva každého občana s hierarchickou štruktúrou rozhodovacej moci, je naivná. V takejto situácii je naivné zaklíňať sa liberalizmom.

Editorom sa podarilo priblížiť Beckov koncept rizikovej spoločnosti a globálne hrozby súčasnosti. Ulrich Beck je výraznou intelektuálnou osobnosťou s celosvetovým vplyvom. Bez konceptu rizikovej spoločnosti sme sociálne slepí a akčne bezmocní. Je preto dôležité byť s Beckom na pulze diania.

Kniha je určená sociálnym a humanitným vedcom, študentom, doktorandom, ale aj širokej verejnosti.

Jozef Lysý

Jozef Lysý
Katedra etickej a občianskej výchovy
Pedagogická fakulta UK
Račianska 59
813 34 Bratislava 1
Slovenská republika
e-mail: lysy@fedu.uniba.sk